

19. Oct.

I. N. 7.
DISPUTATIO POLITICA
de
SUBDITIS,

quam
PRÆSIDE

Dn. MICHAELE WENDELERO,

SS. Theologiæ Licent. Practicæ Philosophiæ
Professore Publico, ac p. t. Academiae
Rectore,

Domino, Patrono! ac Promotore suo æviternum
observando,

*publica politica cultorum disquisitioni
submitteit*

ZACHARIAS SCHARNOVIUS

Jütreboeensis Saxo,
ad diem Octobr.
In Auditorio majori,

WITTENBERGÆ,

Stanno

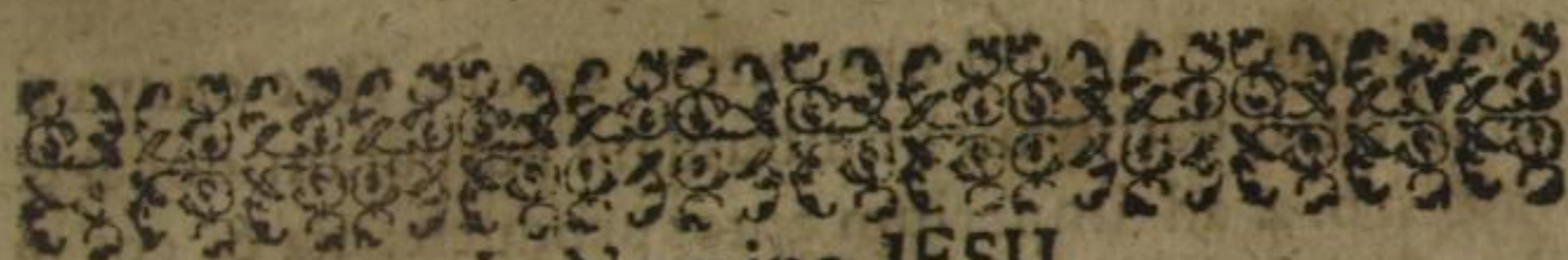
JOHANNIS RÖHNERI, ACAD. TYPOGRAPH.

ANNO MDCCCXL.

a. CXXXI. 54.

Coll. diss. A
131, 54

Sächs.
Landesbibl.
Dresd.

617.

In Nomine JESU.
DISPUTATIO POLITICA
de
Subditis.

I.

Vi in nobilissimo civilis Prudentiæ theatro ita versantur, ut intentum habeant oculum defixumq; in eos, qui ad clavum Reip. sedent, laudem merent equidem, sed non omnem. Concedit siquidem Respubl. gubernatoribus suis potestatem, sed in subjectam multitudinem. Nisi ergò & hujus perspectam cognitamq; habeas indolem, frustra de politicâ scientiâ gloriaberis. Ut taceam, ita comparatum esse cum hac parentium animorum cognitione, ut vel solâ hac juvemur multum & in ipsa administratione rerum, & in dandis salubriter consiliis, seu præceptis, ad feliciores conatum publicorum successus. Non sine periculo immittit se equo infessor, cujus naturam non exploravit antè. Idem de plebe affirmandum est, quæ & recalcitrat sæpè & ferocit insolenter admodum. Id non vereor affirmare, inde non frustra fore has operas nostras, quas de subditorum proponendâ indole subire hac vice placuit. Quibus ut benedicat ex alto cœlorum Dominus, oramus devotè.

2, Antequam autem ad genuinam subjectionis veræ indagacionem descendamus, de origine pauca de-

A 2

liba-

fbabimus. Ascribimus autem naturæ. Hæc enim uti
cum vitali statim aurâ quibusdam purpuram donat &
afces, h. e. ad imperium aptos producit: ita & eos in
lucem hanc sistit, qui submittant sese terrenis istis Diis
& parendi gloriam sibi solam habeant relictam, in eaq;
suaviter acquiescant. Non affectat in celum viam vilis
Macca, & quem

non pudet in morem discincti vivere naccæ.
Fruges consumunt, quibus sunt nati, & genitæ glebæ
adhærent.

3. Non inficiamur, sæpè turbari hunc naturæ or-
dinem, & admitti Sardanapalum, qui rectius colum tra-
ctaret, quàm Rempubl., studiosior gulæ, quàm publicæ
salutis. Ratum tamen habemus legitimumq; pronun-
ciamus illud in alios jus, quod quis vel successionis lege,
vel eligentium suffragiis, vel justâ occupatione, & si qui
alii dari possunt ad magistratum perveniendi modi, sibi
vindicavit semel.

4. Accedunt Homagii, vel Panagii, ut alii vocant,
solennia, quibus & certus redditur Magistratus de suo-
rum fide, & subditis in memoriam revocantur, quæ of-
ficii suadet ratio. Licet enim sine juramento obliga-
tio intercedat ex promisso; major tamen videtur esse au-
toritas juramenti: cum metu pœnæ sæpè dediscant pec-
care homines. Præstatur hoc homagium toties, quoties
mutantur Imperantes noviq; constituuntur, vel in ipso
regiminis initio statim, vel post aliquot demum annos.

5. His modis ergò qui alterius potestati subjiciuntur,
subditi nobis sunt, obedientiamq; debent quoad omnia,
quæ ad habente illam potestatem imperantur; nisi viole-
tur istis mandatis gloria Dei, quæ sola illam obligationē
quæ inter Magistratum & subditum intercedit, tollit.

6. Qu

6. Quæ uti ad essentiam Subditi describendam faciunt, ita ut rectius intelligantur, duo uberius explicanda, nobis suppeditant. Quorum prius expeditum erit, si dixerimus, quinam in classem eorum collocandi veniant: Alterum, quæ ad objecta mandatorum Regiorum, vel Principalium, referenda sint.

7. In subditorum classem autem referimus omnes, qui in Republ. non participant de Majestatis juribus, sive Laici vocentur illi, sive Ecclesiastici.

8. De his Pontificii aliter sentiunt, & nescio quam affingunt Clericis subjectionis immunitatem. In quâ sententiâ defendendâ, uti omnes desudant strenuè; ita de fundamento, quo probent rem, non consentiunt. Allegant alii divinum jus, humanum alii, utriq; pari successu, id est, nullo. Quomodo enim per se citare sacras literas possint? quæ potestatibus supereminentibus omnem subjiciunt animam. Aut ergò necesse est non collocandos in hominum classem (per animam enim intelligi homines ex frequenti scripturæ usu probatum jam dudum est) Clericos esse, quod neq; ipsi volunt; aut, si collocandi sunt, non alio, nisi inter parentes loco ponendos. Hinc rectè in hunc locum Chrysostomus: *Ostendit Apostolus, quod ista imperentur omnibus & sacerdotibus & Monachis, non solum secularibus. Id quod statim in ipso exordio declarat, cum dicit: Omnis anima potestatibus supereminentibus subdita sit, etiamsi Apostolus sis, sive Evangelista, sive Propbeta, sive quisquis tandem fueris. Neq; enim pietatem subvertit ista subjectio.*

9. Exempla utriusq; fœderis repugnant adversæ sententiæ sectatoribus pari modo. Sapientissimus Regum Salomo Abjatharem ab officio removit testatusq;

adeò imperium est, quod & in Pontificem haberet. Qualia & Josaphati & Josuæ exemplis demonstrari possent. Idem ex Salvatoris & Apostoli vitâ atq; exemplis haurire liceret istis, nisi ex fastu hoc spernere & pontificis auctoritati plus tribuere velint. Hujus enim adeò jactant decreta & pro causâ suâ cumulant, ut nec obstare putent, quacunq; etiam à veritatis Doctore dicantur. Quàm firmum autem hoc pro stabiliendâ re fulcrum sit, judicare facilè poterunt, quibus veritatis major est amor. Dicimus proin, subjectos esse omninò in politicis negotiis & iis, quæ anteriorem cultus religiosi formam haud attingunt, Clericos, exemptionisq; beneficio non gaudere, nisi peculiari privilegio ab eo, qui potestatem hanc habet, hoc illis concessum sit.

10. Ex ista subjectionis lege præstare & homagium tenentur Ecclesiasticæ personæ, si id exigat Magistratus sicut Argentorati iste & hodie mos obtinet. Quod v. alibi id ab istis non exigatur, fit propter fidem, quam habet illis, etsi non jurent semper. Non dubitandum enim facilè de fide eorum in civilibus negotiis est, quorum fidei universæ civitatis animæ committuntur.

11. Ad objecta mandatorum progredimur nunc, eorumq; discrimen ponimus hîc loci, cum ad decidendas plurimas controversias multum faciat. Sunt autem vel civilia illa & temporalia, vel spiritualia.

12. De civilibus primum. Dicimus ergò quòd in his obedientiam debeat omninò subditus. Quisquis enim alterum Magistratum suum cognoscit ac veretur, necesse habet etiam agnoscere illam obligationem, quam leges à Magistratu latæ habent in subditos. Hujus enim tenore ac vi præstandus Magistratui est *1. honor ac reverentia*. Ita nempe in societatibus primis id

id

619.

id jam valet, ubi honorandus certè est, qui aut patris
gerit officium, aut heri. Quomodo id non obtineret,
in Republ. ? ubi & Domini omninò sunt Magistratus &
patriæ universæ Patres: ubi imaginem Dei ipsius ge-
stant, cui vicariam quasi locant operam. Quòd quanti
& apud gentiles æstimatum fuerit, vel iis constare po-
tèst, quæ apud Stobœum quidam disserit:
*In terris, ait, quidem homo optimam sortitus est naturam;
at inter homines Rex diviniore est, multumq; naturam com-
munem supereminet: corpore quidem reliquis non absimi-
lis, ex eadem quippe materiâ factus; ab optimo autem ar-
tifice fabricatus, qui formavit ipsum, architypo ex se sumto.*
Hinc & apud Æthiopes & Persas totumq; Orientem &
Dii nominati Principes sunt, & *sacra ac divina* appellata
quicquid ad ipsos pertineret, aut ab ipsis proveniret.
Unicum, antequam hinc abeas, ascribam Briffonii lo-
cum ex ejus de Persico regno commentario, ubi post
pr. l. i. exactè: *Quin in banc usq; diem Persarum Rex pro
DEO colitur à suis, appellaturq; Dominus, qui cælum ac ter-
ram fulciat, sustineatq;: Et aqua, quâ ille pedes abluit, reli-
giosè, cum res sacra ac salutare morborum omnium medica-
mentum asservatur.*

13. Obligamur 2. ad vota & preces. Qui enim
pro salute nostrâ vigilant, iis omninò precandum, ut
& ipsi vivant commodè, & diu fungantur concessâ po-
testate. Bene ubi ipsis est, à quorum salute & nostra
pendet, bona omnia in Republ. speranda. Nec cessat o-
bligatio isthæc, ubi aut infidelis aut impius est Magistra-
tus. Non erant optimi illi, quibus & Servator noster &
sanctissimi ejus Apostoli & honorem & obsequium de-
bitum ascribunt. Quare nec spernenda prorsus illius a-
niculæ (cujus Valerius mentionem facit) responsio est;
cum

cùm enim pro salute Dionysii, cujus interitum omnes alii avidis votis expetebant, cottidiè vota faceret, ac cur id contra totius civitatis faceret vota interrogata, respondit: *ne sibi absumtus fuerit, deterior in ejus locum succedat. Bonis enim sæpe mali, rarò meliores succedunt.*

14. Et tandem 3. debemus *obedientiam*, quà, cognità imperantium voluntate, solliciti simus, quomodo facere eidem satis, & ita implere muneris nostri partes queamus. Spectat huc solutio tributorum, pecuniarumq; quæ ad stipendia Ecclesiæ scholarumq; ministris, consiliariis item aulicisq;, & iis, qui pro patriâ pugnant solvenda, ad ædificia publica extruenda & reparanda; ad vias publicas sternendas, ad pauperum sustentationem & alia Reip. negotia destinanda, exiguntur. Hæc enim omnia uti ad provehendum bonum publicum spectant, ita eroganda rectè ab iis veniunt, qui publico bono omnes opes suas, quin & sanguinem vitamq; ipsam debent. Unde rectè Agrippa apud Livium: *Quemadmodum totum corpus alimentis ventriculo denegatis ad tabem redigi necesse est: ita tributis Magistratui denegatis extrema Reipubl. pernicies dependet. Nec quies gentium sine armis, nec arma sine stipendiis, nec stipendia sine tributis haberi possunt,* inquit Tacit. lib. 4. hist. 15. Circa quam pecuniæ erogationem licet magistratus moderationi studere debeat, ne occasionem saltem rebellionis alicui det; nullo tamen jure resistere subditi possunt, si secus fiat, & multà agantur acerbius. Non corrigenda armis Tyrannorum insolentia est (quod non nemo in Belgis laudat) si vel maximè precibus non potuerit emendari.

16. Improbandus itaq; illorum hominum conatus est, qui à Dominò suo comite Luthio Suevo dissidere & turbas movere in Germanià cœperunt propter
onera

690
onera, quibus gravari senimum querebantur. Vicinorum item, qui in Magistratum suum ob eandem causam idem tentarunt, de quibus *Schleidanus in Comment. de statu relig. l. 4.*

17. Quod de tributis diximus, id & de aliis rebus, subdito à Magistratu impositis statuendum est, si scilicet temporalia concernant bona. Nullibi resistendum, ubiq; a. præstanda obedientia est.

18. Atq; huc spectant opera militaria, quæ Magistratui subditus debet, sicuti necessitas Reipubl. postulat. Quod si enim irruptione in Regnum factâ civitates expugnet hostis, populet agros, cædes faciat, diripiat bona, nec templis parcat aut infantum innocentiam, succurrendum utiq; Regi vel Principi erit, qui solus repellere hostilem vim haud potest. Omnium enim ubi agitur res, omnium opes conferendæ sunt. Nec habenda ratio privati commodi est, ubi publicum periclitatur.

19. Idq; ubi causa belligerandi manifestò justa est. In tali enim causa subditi etiam sub heterodoxo magistratu militare possunt ac debent adversus orthodoxum. Illatam enim injuriam & publicè admissa delicta punire licet in nostræ religionis etiam hominibus, tam naturæ, quàm gentium juribus.

20. Quandoquocunq; autem certum est & omnibus obvium, injustam belli esse causam, injustum & finem, neq; ad bellum offensivum neq; defensivum opitulari licet Magistratibus suis. Omnia potius tormenta perferenda, quàm ut scienter ad patrandum peccatum mortale conferant operas. Quod notandum contra *Feudistam tit. 28. lib. 2.* ubi adigit Vasallum ad jurandum seniore in bello defensivo, causa licet evidenter & notioriè injusta.

B

21. Non

21. Non licebit autem judicare subditis de dubiis causis, sed defendenda Magistratus ordinarii partes sunt, etiam si per vim occupati ab extraneo sint hoste. Quod si alio modo non poterant, rectè facient, si deserent occupantem, nec arma sua fortunasq; convertent adversus spoliatum Principem legitimumq; Magistratum. Non opitulandum enim hostibus Patriæ est, nec concedendum, ut patres ejus concessâ divinitus potestate exuantur.

22. Progredimur ad ea, quæ sacra spectant & cultum Deo debitum. Cum enim potestati etiam dispensare circa hæc ipsa liceat, necesse est exponere, in quantum parere in his subditus teneatur. Postulamus & hic loci obedientiam. Quæ enim circa aliorum jurium, puta belligerandi, vectigaliû & tributa exigendi, exercitium & usum valet obligatio, ea nec in hæc Majestatis parte cessare potest. Quando proinde Magistratus idoneos Ecclesiæ & Scholarum ministros de vitæ instrumentis necessariis prospicit, flagitiosos removet, idololatricos cultus abolet, & quæ circa verum DEI cultum restauranda veniunt, diligenter curat, obsequium suorum meritò meretur. Id enim agit, quod ad absolvenda ejus munia spectat.

23. Ad fidem autem & religionem si cogat suos, quam falsam in suâ conscientia existiment, quid tum faciendum? parendum & præstanda & hæc obedientia erit? Non sanè. Deo enim in talibus magis obediendum, quàm hominibus. *Ex nihilo aliquid facere, futura scire & dominari conscientis sibi reservavit Deus*, dicebat *Stephanus Batorus* Poloniæ Rex. Et laudatum sæpè, nunquam satis laudandum est Maximiliani II. dictum: *Nullam esse tyrannidem intolerabiliorem, quam conscientis dominari velle.*

24 Er-

24. Ergò armis resistendum? Neq; hoc licet. Ad
majestatis jura pertinet armorum exercitium, quomo-
do ergò Subditis, salvâ Majestate, iis utetur adversus
Magistratum? Manet Magistratus & à DEO ordinatus
quocunq; etiam modo abutatur concessâ sibi potestate.
Huic igitur qui resistit, ipsi auctori hujus ordinationis
resistit. Quamobrem & primitiva Ecclesia jure capi-
tis supplicio affectum censuit civem illum Nicomedi-
ensem, qui Diocletiani & Maximini edictum, contra Chri-
stianos promulgatum concerpserat, uti testatur *Euse-
bius l. 7. hist. Eccles. c. 5.* Et rarò felices habuerunt suc-
cessus, qui insurgere ita contra Magistratum, & illicitis
armis defendere religionem voluerunt.

25. Preces piæ arma Ecclesiæ sunt; his utatur im-
punè subditus; his pondus inest ingens, & quod de solio
deturbavit non semel Tyrannos. *Ambrosius* adversus
Reginæ (Arianæ Justinæ) furorem non se manu defen-
sabat aut telo, sed jejuniis, continuatisq; vigiliis sub al-
tari positus defensorem sibi atq; Ecclesiæ parabat DE-
UM. Dumq; hoc in longum diversis machinis & oppu-
gnationibus *Justina* moliretur, *Maximus* datis literis im-
pium protestatur inceptum, fidem DEI impugnari &
statuta catholica Ecclesiæ subruï & inter hæc appropin-
quare Italiae cœpit. Quo *Justina* comperto hoste si-
mul & impietatis conscientia urgente in fugam versa
cum filio exilia, quæ DEI sacerdotibus præparabat, pri-
ma sortitur, quemadmodum refert *Ruffinus l. 2. c. 16.*

26. Ex quibus manifestum putamus, non posse da-
ri ullum casum, quo adversus supremum Magistratum
subdito arma capere liceat, parricidiiq; se obstringere
crimine eos, qui vel sicariâ manu trucidant Imperan-

621

tes, sibiq; impositos Reges, vel sub juris & vindictæ ne-
scio cujus schemate aperto Marte eos invadant. Uti in
parendi necessitatem dati sunt subditi; ita judicandi
Magistratum jus sibi sumere non possunt, quod sibi De-
us unicè reservavit. Deo peccat Rex, qui & à DEO so-
lo puniendus.

27. Id tamen quærere hic lubet, num formam Reip.
semel constitutam liceat populo mutare? Qui affirma-
tivam defendunt sententiam, urgent libertatem populi,
penes quem jus sit & potestas regimen conferendi. Pu-
tant enim conjunctam hanc potestatem esse cum jure
mutandi collatum in alium regimen. Quâ utendum
tùm sit, si degeneret Magistratus, nec ad præscriptam
normam aut placitum subditorum res administret.
Allegant exempla quoq; non rarò factæ similis mutati-
onis. Quale & Romana præbet historia. *Habebant
urbem Romam à principio Reges. Libertatem & consu-
latum L. Brutus instituit. Dictature ad tempus sumeban-
tur: neq; Decemviralis potestas ultra biennium, neq; tri-
bunorum militum consulare jus diu valuit. Non Cinna,
non Sulle longa dominatio: & Pompeii Crassiq; sententia
citò in Casarem; Lepidi atq; Antonii arma in Augustum ces-
sere:* ait Tacitus. Quibus ecquid aliud nisi mutatum
Reipubl. Rom. statum innuit? Nec obscura sunt re-
centiora exempla, si ea nunc attineret proferre in lu-
cem.

28. Quanquam autem non negemus, populum,
quamdiu certo magistratui subjectus non est, habere
potestatem subjiciendi sese, cui lubeat: id tamen vix
concedere possumus, manere penes populum illam li-
bertatem, factâ semel subjectione, Tùm enim adver-
samu-

A
622

sa mutatio ista est officio & obsequio, quod exuere pro arbitrio populus haud potest, sicut ex antea adductis potest constare. Pravitas Magistratus occasionem forte non raro tribuit multis deturbandi istum; sed num jure quoq; factae tales mutationes sint, probandum foret.

29. Ita in genere Subditorum officia dedimus explicata: proximum foret nunc progredi ad singulas & Ecclesiasticorum & secularium functiones. Sed specialem ista requirunt & plenioram pertractationem, cui hac vice non est locus.

30. Divisionem quod spectat, frequentata illa est, in eminentiores & inferioris conditionis quando dispescunt politici. Ad illos referunt *nobiles*, genere & virtute tales; Literatos item, inter quos primum locum obtinent Theologi, secundum Jcti, tertium Medici, quartum Philosophi, Oratores & Poetae. Et tandem Milites uti Imperatores, Duces & praefecti exercitus aestimandi maxime sunt.

31. Est autem triplicis hujus ordinis magnus in Republ. usus. Non enim faciunt ad splendorem & Magnificentiam tantum, cui in Republ. saepe permultum tribuendum; sed, quod maximum est, ad prudenter atq; feliciter administrandum imperium. Unde illud Platonis: *Tum demum salvas esse Respubl. si aut Philosophi imperantes, aut imperent Philosophi.* Incidunt vero etiam tempora, ubi frustra utimur pacis artibus, & ubi manu opus est prompta, & Scipionis virtute; hinc militum gloria literis & artibus bonis aequiparata.

32. Inferioris fortis subditi rursus suas habent classes & ordines. Ad primum Mercatores locantur & agrorum cultores. Ita enim sese habent horum operae

ut iis agrè carere Respubl. possit. Atq; Mercaturæ ter-
ræ mariq; exercitæ debent omninò potentissimæ Resp.
& in iis opulentissimæ urbes (præprimis quæ mari ad-
jacent) suas opes. Agricultura honestissimus pariter
acquirendi modus est, & quæ alimentum omni Reip.
præbet necessarium. Delectati proin adeò rusticanis
operibus sunt Imperatores quoq; ut non modò conce-
derent immunitates multas agricolis, sed ipsi quoq;
scepra & diadema stivæ ac rutro postponerent. Hinc
Cicero: *Omniū rerum, quibus aliquid acquiritur, nihil
est agriculturâ melius, nihil uberius, nihil dulcius, nihil ho-
mini libero dignius.*

33. Secundum locum concedimus iis, qui viliora
tractant negotia, & quæ ad Rempubl. non simpliciter
necessaria sunt. Ubi itidem sunt, qui & liberaliora ex-
ercent artificia; uti Typographi, Pharmacopæi, Picto-
res, Aurifabri, Sculptores, Chirurghi, alii: & qui minus
liberaliora tractant. Quæ tamen vel honestiora sunt,
ut Pistores, Lanii, Sartores, Sutores, Pelliones, &c.
vel inhonestiora aut etiam ludicra; ut Histriones,
Pantomini, Saltatores &c. & qui sepeliendis defuncto-
rum corporibus locant operam, aut Magistratus in fa-
cinorosos sententiam exequuntur.

34. Ultimo loco decidimus quæstionem: *Utrum
Vasallus ex Subditorum numero sit?* Cujus negativa nobis
arridet. Dubium ex inscriptionis literarum & fori pari-
tate moventibus reponimus probantium rationum in-
firmitatem atq; insufficientiam. Quod enim Impera-
tor & Rex Vasallo quoq; scribit *dilecto & fideli suo* pro-
pter fidelitatis juramentum fieri solet, quod tamen ve-
ra subjectionis nota non est. Quod & dicendum ad
alterum est, quod de foro subdi is æquè ac Vasallis
communi profertur.

623

Huic, ne reliquum paginae spatium vacuum
relinquatur, consimiles quasdam adjicimus.

1. *An ii, qui clientela alterius sese subjiciunt, sint Subditi?* Quæstionis hujus negativam sententiam suadet clientelæ natura, quæ talis est, ut non subjectionem & Jurisdictionem, sed reverentiam introducat. Unde tritum illud verissimum: *Schutz und Schirm bringt keine Obrigkeit mit sich / & clientes non Schutz Unterthanen / sed Schutz und Schirm Verwandte vocantur.*

2. *An subditi sine consensu Domini territorialis alterius protectioni se submittere possint?* Hæc quæstio cum in A. B. tit. 19 & 16. negativè decidatur, nostrum est, ei assensum præbere. Quod eò libentiùs facimus, quò clariùs patet aliàs subditos reverentiam & obedientiam Magistratui debitam læuros non tantùm, sed eidem etiam injuriam ac ignominiam esse illaturos, ac si is ejus potentia non esset, ut suos defendere possit. Multastamen hîc dari exceptiones, non inficia simus.

3. *An Imperator Rom. Turcarum Sultano pensionem, an tributum solvat?* Bodinus lib. 1. de Republ. c. 8. Imperatorem Rom. Turcarum tributarium vocans, facit, ut hanc quæstionem attingamus. Quantam verò toti imperio Rom. injuriam inferat, sciunt illi, quibus distinctio inter pensionem & tributum magis cognita est. *Tributum enim dicente Scõborn. lib. 5. pol. c. 10. præstant subditi in quandam superioritatis recognitionem. Pensionis præstatione nulla subjeçtio inducitur. Turcarum Sultano pensio mittitur, non quidem in servitutis auctoramentum, sed pacis fruendæ gratiâ.*

4. *Cùm igitur pensionem solvat, quæritur, An idcirco fiat subditus ipsius?* Verùm cum negativa sententia ex antecedentibus fluat, ulteriori explicationi supersedemus,

§. An

5. *An dignitati Regis Bohemiae quicquam detrahat, quod sit subditus & Vasallus Imperii Rom?* Negativa idcirco placet, quod consentientibus communiter Dd. servire Romano Imperio, sit libertate potiri. Unde non obstante jure Vasalligio Majestatem regiam illibatam retineri posse statuit Braudlacht in Jurisp. publ. lib. 3. c. 2.

6. *An Judæi in numerum subditorum facile sint recipiendi?* Sicuti populos hos à numero subditorum planè non arcemus; ita eosdem non facile, nec nisi summa adhibità cautione & certis præscriptis conditionibus recipiendos esse putamus. Aliàs si incommoditates ex eorum assumptione redundantes consideramus, in sententiam laudatissimi Wirtenbergæ Ducis descendere facile possemus, dicentis: Wenn die verfluchten Leute mir wolten Geld voll auf geben/ wolte ich sie in meinem Fürstenthum/weil sie an meinem Bruder und Erlöser Christo Jesu treulos worden/und öffentliche Zäuberer sind/nicht leiden.

7. *An recepti tolerandi sint?* Expulsos ex Christianorum territoriis Judæos ad Turcas confluxisse, eosdemq; varias belli machinas & alia Christianis nocitura docuisse, Cameraarius auctor est. Unde etiam Turcarum Imperatorem Christianorum stoliditatem miratum fuisse idem scribit, quod tantam Judæorum multitudinem in propriam perniciem expellere, quam in emolumentum suum retinere maluerint. Propter hanc & alias rationes, quæ apud Theologos pariter ac politicos videri possunt, receptos tolerandos esse, asserimus.

Coll. di. ss. A. 131, misc. B.